

Utolsó vacsora abroszra hímezett verziójában?

Provokatív, ám jogos kérdések ezek, hiszen a személyes ízlés, a neveltetés és a vágyak olyan komplex valóságot tételeznek, amit lehetetlen egy-egy tudomány klasszifikációs eljárásaival fogalmiasítani. „Az érzések tiltakoznak az osztályozás és a lekicsinylő megbélyegzés ellen” — írja a szerző, s így érthetően hangsúlyos Duchamp, Andy Warhol vagy épp a giccsguru Jeff Koons munkáinak bemutatása, hiszen olyan művészek és teoretikusok ők, akik alkotásaikkal a művészetelmélet töréspontjait keresték, sok esetben pedig munkájuk eredményességének próbaköve az volt, hogy sikerül-e a műalkotásokról alkotott fogalmaink felülvizsgálata, és ezáltal a művészetre irányuló beszédmód flexibilisebbé tétele. Végül is a Milói Vénusz is azt példázta, hogy egy tengerész által vásárolt „helyi ajándéktárgy”, „kedves szuvenír” hogyan válik intézményesült remekművé...

Ahogy a festészetnek és az azt legitimáló múzeumnak mint intézménynek a kerítéseit (korlátait?) elhagyjuk, kilépünk az életbe; annak személyes hangoltságunk bonyolult viszonyai által redőzött dimenzióiba. Éppen ezért nagy erénye a könyvnek a szerkezet: a szerző a festészettől az építészetig haladva a giccsgyereket őrző alkotások bemutatásával Gaudí és Hundertwasser

csodás épületein demonstrálja, hogyan válik a giccset alkotássá, a hasznos élet örömteli részévé. Vagy ekkor már nem is giccstről beszélünk?

Zárszóként elmondható, hogy a művészetben való eligazodásnak, illetve a művészet lehetséges fogalmi hatáiraira irányuló kérdések feltételének esélyes segítője lehet ez a kedves, gazdagon illusztrált giccset (es) könyv; afféle kézhezálló eszközökkel felszerelt módszertani kertitörpeként a későbbi hermeneutikai mélyfúrásokhoz.

BORÓK SZABOLCS

(Fordította Fürst Anna, Helikon Kiadó, Budapest, 2008, 128 oldal, 2490 Ft)

Nem vénnek való vidék

Tényleg csak rajtunk múlik? Mindenre kiterjedő szabadságunk van, vagy a sors megköti kezünket? A Coen fivérek egyedi drámáikban (*Fargo, Az ember, aki ott sem volt*) eddig is ezeket az alapkérdéseket feszegették, és legújabb, négy Oscar-díjat is besöpörő produkciójukban, a *Nem vénnek való vidék*ben is ugyanezt teszik. A korábbiaktól eltérően művük összetettségét és könyvszerűségét nem csupán sajátos fantáziájuknak, hanem Cormac McCarthynek, az azonos című regény írójának köszönhetik. A ná-

lunk talán kevésbé ismert, de az USA-ban nagy népszerűségnek örvendő alkotó főleg western (és legújabban poszt-apokaliptikus) témákban ír.

Igaz, a *Nem vénnek való vidék* nem igazi western, az amerikai–mexikói határvidék mint helyszín inkább csak ürügyül szolgál a mindenkit érintő problémavilág hiteles bemutatásához. Ugyanis az érzelmentes akció és céltalan lövöldözés olyan radikális keretet ad, amelyen belül az amúgy kevésbé emészthető kérdések megválaszolása sürgető fontosságot kap. Hiszen a sztori önmagában nem érdemelne túl nagy figyelmet: egy Moss nevű vietnámi veterán (Josh Brolin) rábukkan egy kof-feryni pénzre, aztán a pénzt maguknak követelő rosszfiúk üldözni kezdik, ráadásul van egy seriff is a nyomukban, aki úton-útfélen moralizál. A fenti kérdések fényében, melyeket különféle formákban a seriffen (Tommy Lee Jones) kívül az ámokfutó Anton Chigurh — e szereplő megformálásáért kapott Javier Bardem Oscart — is megfogalmaz, az elmesélt történet inkább olyan kísérletként fogható fel, amelynek során a szerző egy-egy beteljesedett sors mögött munkáló motivációk és titokzatos erők működését kívánja megvizsgálni.

A szemlélődő seriff, aki a regényben fejezetindító elmélkedései, a filmben pedig kávézások során fejt ki lesújtó véleményét a '80-as évek hanyatló erkölcséről, maga a címbeli „vén”. Az a nyugdíjba készül, korosodó férfi, aki már sokkal inkább megfigyelője, mint részese az eseményeknek. Az ő szemszögéből látjuk a torz valóságot, fanyalgó vagy elítélő megjegyzései által, a természet törvényeinek alapján állva. Pedig valamikor ő is épp olyan volt, mint a történet többi szereplője: ő is túl-méretezte önmagát, és elhitte, hogy nagyobb a hatása a külvilágra, mint annak órá. Ám az ember saját képességeibe vetett hitét csak az idő és a tapasztalat képes megtörni, vagy legalábbis egy egészségesebb szintre beállítani.

Ezért McCarthy olvasatában nem is egymás ellen, hanem a túl-áradó sors ellen hadakoznak a texasi férfiak, mivel hiúságuk nem tűri meg a náluk hatalmasabb erőket. A pszichopata Chigurh „elvi alapon” (kivételes esetekben pénzfel-dobással) dönt mások életéről, elbizakodottsága a plafont veri, mert a végzet hóhéranak szerepében egyszerűs mindentudónak is kell mutatkoznia, pedig még ő sem képes megjósolni a lehetséges jövő rá vonatkozó fejezeteit: ő is sebet kap,

balesetet szenved. De a klasszikus jófiúnak korántsem nevezhető Moss sem képez a féktelen gonosszággal szemben ellenpólust a történetben; mindenre elszánt és ellentmondást nem tűrő alak, megmagyarázhatatlan belső késztetéssel, akit talán csak azért tartunk szimpatikusnak, mert többször van fókuszban, mint bárki más.

A bűn hajt mindent, a hiúság bűne. Ebbe talán csak a film készítői nem estek bele. Nem maszkírozták át a szereplőket, nem szépítették meg a borús hangulatot, vagyis a lehető leghitelesebben ültették át a vászonra a művet. Azonban ez a szöveghűség nem szolgálja követést jelent, hanem értő bemutatást — mesteri adaptációt, ami szintén egy Oscart hozott Coenék konyhájára. Finomságokban felfedezhetőek eltérések az eredetitől (mint például a stoppos lány kihagyása), de ezek nem változtatnak az írói elképzelésen. Persze McCarthy kifejezetten hálás szerzője lehet bármely filmkészítőnek, hiszen a már-már patológikus pontossággal leírt apró mozzanatok vagy az alulrészletezett helyszínek elegendő mozgásteret biztosítanak az alkotó rendezéshez. A regény forgatókönyvként viselkedik; az események egymásutániságának jegyzőkönyvszerű rögzítése írói koncepcióként, a sors

működésének feltérképezésére irányuló tervként értelmezhető. Önmagában a tettek is elegendők ahhoz, hogy felmérjük a véletlenszerűként feltűnő események okait.

A Bart István fordította regény stílusa és felépítése sodró lendületű, a köznyelvi fordulatok, a pongyola beszéd a fesztelen mesélés módszereiként tűnnek fel. Viszont a központozás teljes elhagyása indokolatlannak tűnik, ugyanis a szikár cselekmény önmagában is zaklatottá és kiszámíthatatlanná teszi az olvasás ritmusát. A filmben is van „központozás”; egy levegővételnyi szünet a gyűrt arcú seriff kocsiában vagy Chigurh cinikus monológja az aktuális áldozattal szemben.

A Coen testvérek hübrisztémákra való fogékonyságának és Cormac McCarthy erkölcsi tanmeséjének találkozása az amerikai filmzés legjobb hagyományait követő, élvezetes keveréket hozott létre.

ZSOLNAI GYÖRGY

(Cormac McCarthy: *Nem vénnek való vidék*, fordította Bart István, Magvető Kiadó, Budapest, 2008, 366 oldal, 2890 Ft)

Nem vénnek való vidék, rendező: Joel és Ethan Coen, operatőr: Roger Deakins, főszereplők: Javier Bardem, Josh Brolin, Tommy Lee Jones)